

Квартальний моніторинг перешкод у розвитку МСП

Випуск №8

27 лютого 2018 року

Основні тенденції

• *Головна тема: Основні зміни у 2018 році*

У грудні Парламент ухвалив Державний бюджет на 2018 рік, а також зміни до Податкового кодексу. Ухвалення ключових законодавчих ініціатив в останній місяць року є традицією в Україні через відсутність багаторічного бюджетного планування.

- Зростання реального ВВП на 2,1 дпр у третьому кварталі 2017 року відбулось за рахунок вищого інвестиційного та споживчого попиту. Також зросла роль такої перешкоди розвитку підприємств, як збільшення конкуренції, що може свідчити про економічне відновлення. Втім, МСП надалі називали низький попит основною перешкодою у своєму розвитку у четвертому кварталі 2017 року.

- Відсоток компаній, розвитку яких перешкоджає брак обігових коштів, суттєво зріс. Водночас ставки за кредитами знизились, що сприятиме подальшому нарощенню кредитного фінансування МСП.

- Політична нестабільність і часта зміна економічного законодавства залишаються важливими перешкодами у розвитку МСП. Тому стабільність законодавства є важливою для подальшого економічного зростання.

Зміст

Головна тема:

Зміни в 2018 році..... 2

Економічні перешкоди 3

Фінансові перешкоди 4

Регуляторні перешкоди 5

Податкові перешкоди 7

Політичні перешкоди 8

Опитування учасників заходів .. 9

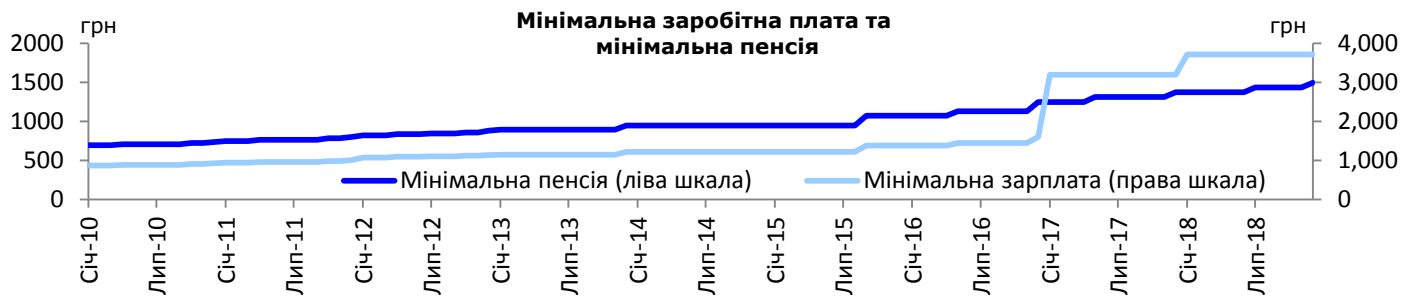
Перешкоди в розвитку промислових МСП

Перешкоди	Малі підприємства			Середні підприємства		
	III кв. 2017	IV кв. 2017		III кв. 2017	IV кв. 2017	
Недостатньо замовлень/ низький попит на продукцію	69.7	66.9	●	50.6	66.7	●
Проблема ліквідності / брак обігових коштів	35.3	45.3	●	42.7	53.3	●
Високий рівень конкуренції	35.3	45.3	●	31.5	42.2	●
Високе податкове навантаження (ставки податків та адміністрування)	41.2	25.9	●	46.1	30.0	●
Несприятлива політична ситуація	24.4	32.4	●	32.6	38.9	●
Високий регуляторний тиск (нечітке закон-во, перевірки, бюрократія)	15.1	20.1	●	23.6	22.2	●
Висока ставка кредитів	21.8	10.1	●	25.8	26.7	●
Недостатньо сировини / матеріалів	21.0	13.0	●	27.0	27.8	●
Часті зміни економічного законодавства	5.9	18.0	●	19.1	17.8	●
Застарілі технології	14.3	15.8	●	14.6	12.2	●
Брак кваліфікованої робочої сили	10.9	10.1	●	16.9	12.2	●
Проблеми з енергопостачанням	3.4	4.3	●	4.5	3.3	●
Недостатньо виробничих потужностей	6.7	10.1	●	16.9	10.0	●

Примітка: множинний вибір

Джерело: Квартальне опитування підприємств, ІЕД

Головна тема: Основні зміни у 2018 році

Джерело: Закони про Державний бюджет на 2010-2017 рр., Проект Державного бюджету на 2018 р.

У грудні Парламент ухвалив Державний бюджет на 2018 рік, а також зміни до Податкового кодексу. Ухвалення ключових законодавчих ініціатив в останній місяць року є традицією в Україні через однорічне бюджетне планування. Середньострокове бюджетне планування залишається на порядку денному Уряду. Його впровадження сприятиме прогнозованості фіскальної політики, а також вищій ефективності витратів.

Мінімальна заробітна плата. З 1-го січня 2018 року розмір мінімальної місячної заробітної плати було підвищено з 3200 грн до 3723 грн (мінімальна погодинна заробітна плата зростає відповідно з 19,34 грн до 22,41 грн). Уряд зобов'язався за результатами першого кварталу 2018 року розглянути можливість підвищити мінімальну заробітну плату до 4200 грн. Тому, ймовірно, що новий розмір мінімальної заробітної плати стане реальністю вже з другого півріччя.

Підвищення мінімальної заробітної плати призвело до збільшення зобов'язань зі сплати єдиного соціального внеску (ЄСВ). Мінімальний розмір ЄСВ, який сплачують підприємці на спрощеній системі оподаткування, зріс відповідно до 819,06 грн. Максимальний розмір заробітної плати, з якого сплачують ЄСВ, було підвищено з 25 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб до 15 розмірів мінімальної заробітної плати (тобто з 44,050 грн в грудні 2017 року до 55845 грн в січні 2018 року). Розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб протягом 2018 року поступово підвищуватимуть з 1762 грн у грудні 2017 року до 1841 грн з липня та 1921 грн з грудня 2018 року.

Підвищення мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму також спричинило підвищення пов'язаних з ними показників. До мінімальної зарплати прив'язані вимоги до мінімального статутного капіталу акціонерних товариств, штрафів за порушення трудового законодавства та інших платежів. Так, штраф за неформально зайнятого працівника та неофіційну сплату заробітної плати буде підвищено до 111690 грн (30 мінімальних заробітних плат). Відповідно до прожиткового мінімуму зростатимуть суми, що враховуються при місячній індексації на інфляцію, доходи для призначення ряду соціальних виплат, тощо.

Податкове законодавство. Анонсовані раніше рішення про запровадження податку на виведений капітал замість податку на прибуток підприємств і про створення

Служби фінансових розслідувань так і не були ухвалено до кінця 2017 року. Натомість законопроект про запровадження податку на виведений капітал зараз перебуває на доопрацюванні в Національній раді реформ при Адміністрації Президента, а Комітет Верховної Ради з питань податкової та митної політики розробляє нову версію законопроекту про створення нової Служби, яку планують назвати Національне бюро фінансової безпеки.

Втім, було ухвалено ряд змін щодо сплати ПДВ. Зокрема, запропоновано скасувати оподаткування ПДВ ряду платників і відповідно позбавити їх відшкодування ПДВ: для експортерів сої з 1 вересня 2018 року до 31 грудня 2021 року і для експортерів насіння ріпаку або свиріпи з 1 січня 2020 року до 31 грудня 2021 року ().

Податкову базу було звужено за рахунок пільг зі сплати ПДВ. Було запроваджено 24-місячну розстрочку зі сплати ПДВ із переліку імпортованих інвестиційних товарів: розстрочена сума погашатимуться щомісячно рівними частинами, починаючи з місяця, що настає за місяцем, у якому таке розстрочення надано. Також було ухвалено нульову ставку ПДВ і акцизу на електромобілі.

В кінцевій версії змін до Податкового кодексу депутати відмовились від планів змінити роботу сільськогосподарських підприємств на четвертій групі системи спрощеного оподаткування. Законопроект про використання реєстраторів розрахункових операцій (РРО), зокрема цифрових РРО, далі перебуває в парламенті.

Депутати ухвалили перерозподіл екологічного податку на користь Державного бюджету, частку якого підвищено до 50% з 20%.

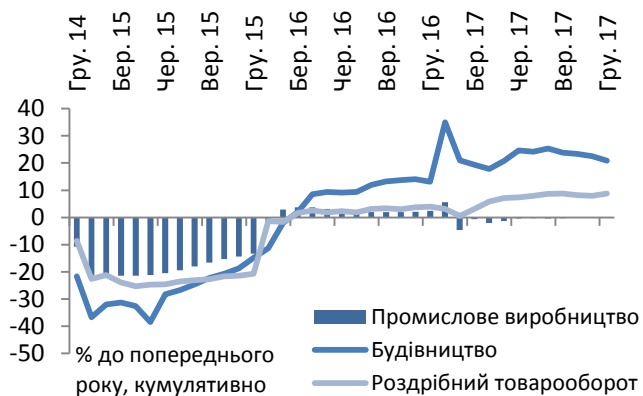
Товари з-за кордону: Депутати змінили правила ввезення товарів з-за кордону. З 2018 року лише особи, які були відсутні в Україні більше доби і в'їжджають в країну не частіше одного разу протягом 72 годин, матимуть право на безмитне ввезення товарів в ручному або супроводжуваному багажі сумою до 150 євро (в аеропортах - до 1000 євро) і вагою до 50 кг. При частішому в'їзді безподатково можна ввезти товари лише на суму до 50 євро.

З 2019 року кількість посилок без сплати ввізного мита (вартістю до 150 євро) буде обмежено трьома посылками на місяць. Четверта і наступні посылки буде оподатковано ПДВ та митом.

Економічні перешкоди

Вищий інвестиційних та споживчий попит підтримали зростання реального ВВП на 2,1 дпр у третьому кварталі 2017 року. За результатами року, промислове виробництво не проілюструвало відновлення, тоді як будівництво стрімко зростало.

Тенденції реального сектору

Джерело: Держстат

Згідно з даними Квартального опитування підприємств ІЕД низький попит на продукцію залишився основною перешкодою у розвитку МСП. Однак його значимість для середніх підприємств суттєво зросла після зниження протягом попередніх трьох кварталів.

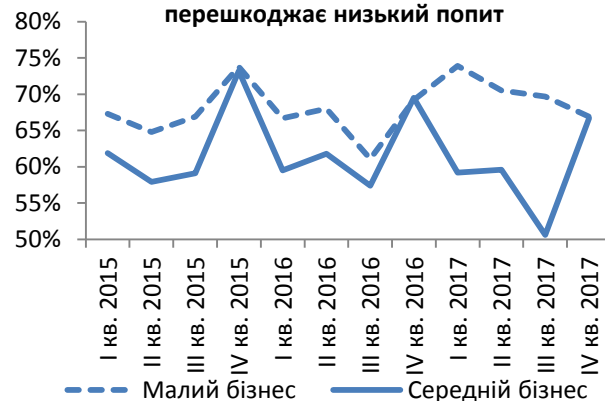
Макроекономічна ситуація. Реальний ВВП у третьому кварталі зріс на 2,1% дпр, що дещо нижче приросту в попередні два квартали, коли ВВП зріс відповідно на 2,5% дпр та 2,3% дпр. Як і раніше, зростання підтримувалось поліпшенням споживчих настроїв та відновленням інвестиційних витрат підприємств. Реальне кінцеве приватне споживання зросло на 5,4% дпр, а валове нагромадження основного капіталу збільшилось на 15,8% дпр, що, однак, стимулювало приріст реального імпорту на 13,2% дпр. Водночас реальний експорт зростав повільніше - на 6,9% дпр, що призвело до від'ємного внесок реального чистого експорту до економічного зростання.

Реальна валова додана вартість (ВДВ) в сільському господарстві скоротилась на 0,1% дпр через нижчі показники виробництва рослинництва та тваринництва. Більший зовнішній та внутрішній попит сприяв зростанню ВДВ у переробній промисловості на 4,8% дпр. Припинення торгівлі з окупованою частиною Донбасу і втрата підприємств на тій території спричинили падіння ВДВ добувної промисловості на 6,5% дпр. Водночас зростання попиту сприяло також приросту ВДВ у торгівлі та транспорту на відповідно 5,7% дпр та 6,3% дпр.

Попит. У третьому кварталі наявний дохід населення зріс на 16,4% дпр у грошовому виразі. Однак через пришвидшення інфляції він зріс лише на 0,2% дпр у реальному вимірі. Доходи від оплати праці надалі зростали високими темпами (на 29,2% дпр) через стрімке підвищення мінімальної заробітної плати та поліпшення фінансових показників компаній.

За даними GfK Ukraine, споживчі настрої у листопаді та у грудні 2017 року погіршились через гірші очікування

Частка підприємств, зростанню яких перешкоджає низький попит

Джерело: Квартальне опитування підприємств ІЕД

щодо безробіття, інфляції та девальвації. Подальше погіршення настроїв може сповільнити темпи зростання споживання.

У грудні номінальна середня зарплата зросла на 35,5% дпр до 8777 грн. Приріс передусім пов'язаний із подвоєнням розміру мінімальної заробітної плати у січні 2017 року, поліпшенням фінансових результатів компаній в більшості секторів, а також підвищенням рівня оплати праці в державному управлінні та обороні, освіті, охороні здоров'я. Однак заробітні плати в освіті та охороні здоров'я залишались суттєво нижчими за середні в економіці. Більші заробітні плати і підвищення пенсій (в результаті осучаснення пенсій в рамках пенсійної реформи) сприяли зростанню роздрібного товарообігу підприємств на 15,7% дпр у грудні.

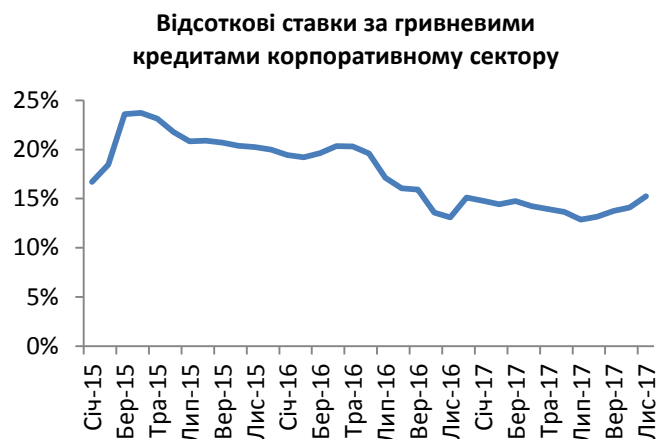
Галузеві тенденції. У 2017 році промислове виробництво знизилось на 0,1% дпр внаслідок падіння випуску у добувній промисловості на 5,8% дпр та скорочення виробництва і постачання електроенергії, газу та води на 6,5% дпр. Частково це пов'язано із забороною торгівлі з окупованою частиною Донбасу та захопленням українських підприємств на цій території. Вищий внутрішній та зовнішній попит, а також відновлення діяльності кількох хімічними заводами сприяло приросту переробної промисловості на 4,0% дпр.

Будівництво протягом року зросло на 20,9% дпр. При цьому, суттєво збільшилось як житлове будівництво, так і комерційне. Збільшення бюджетного фінансування капітальних видатків сприяло приросту будівництва інфраструктури.

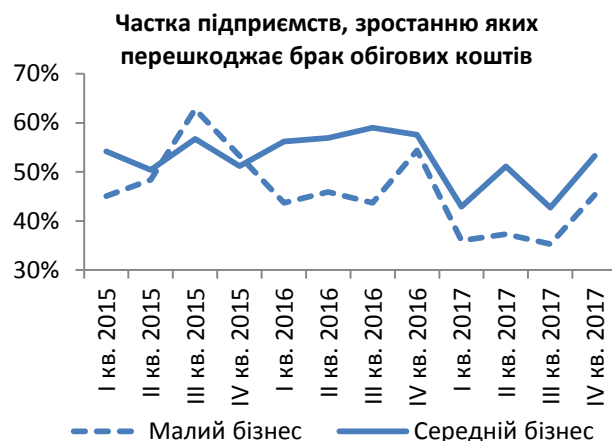
Прогноз. За оцінкою ІЕД, темпи приросту реального ВВП становитимуть близько 3% у 2018 та у 2019 роках. Як і у 2017 році внутрішній попит залишиться основною рушійною силою зростання. Водночас суттєвими залишаються макроекономічні ризики, передусім пов'язані із затримкою влади у проведенні необхідних реформ, що призведе до зупинки програми МВФ.

Фінансові перешкоди

Попит МСП на кредитні кошти продовжував зростати, що, імовірно, вказувало на збільшення обсягів виробництва МСП. Частина банків знизили відсоткові ставки за кредитами МСП та пом'якшила вимоги до отримання кредиту. Це могло сприяти розвитку бізнесу для частини МСП. Втім обсяг виданих кредитів лишився низьким та їх вартість достатньо високою.

Джерело: НБУ

Джерело: Квартальне опитування підприємств ІЕД

Згідно з даними Квартального опитування підприємств ІЕД фінансові перешкоди для МСП підвищились у четвертому кварталі 2017 року. Відсоток компаній, розвитку яких перешкоджає брак обігових коштів, суттєво зріс (45,3% малих та 53,3% середніх компаній). Водночас опитування НБУ свідчить, що не всі МСП готові брати кредити.

Попит на позики. За результатами опитування НБУ, у четвертому кварталі 2017 року частка малих підприємств, що потребували додаткові кошти, зменшилась до 34% і була найменшою за останні п'ять кварталів. Водночас частка середніх підприємств, що збільшили потребу у запозичених коштах, досягла 43%. Аналогічно частка малих підприємств, що мали плани брати банківський кредит, була лише 27% проти 41% середніх підприємств. Це може відображати певне зростання попиту на кредити з боку середніх підприємств. В свою чергу 43% банків теж відмітили помірне зростання попиту на кредити з боку МСП і пояснювали це переважно зниженням відсоткових ставок за кредитами. До того ж 74% банків очікують незначне зростання попиту МСП на кредити у першому кварталі 2018 року.

Відсоткові ставки. У четвертому кварталі 2017 року НБУ почав оприлюднення відсоткових ставок за кредитами з розподілом за розміром підприємства. Як і можна було очікувати відсоткові ставки за кредитами меншим за розміром підприємствам були вищими. В грудні середні підприємства отримували кредити під 16,8% річних проти 15,5% для великих підприємств та 17,6% для малих (не мікро) підприємств. Підприємства з річним доходом від 50 до 500 тисяч євро платили найбільше – 19,8% річних. Втім, відсоткові ставки за кредитами мікропідприємствам достатньо суттєво зменшились у грудні порівняно з жовтнем і листопадом, тоді як ставки за кредитами великим і середнім підприємствам зросли.

Як наслідок, розрив у відсоткових ставках у грудні був меншим, ніж у жовтні.

Але, як правило, відсоткові ставки, що звітуються НБУ, не включають додаткові платежі пов'язані з кредитом. Через це, ймовірно, 72% малих і 62% називали високі процентні ставки серед основних перешкод для користування кредитними послугами банків. Також відсоткові ставки банків можуть зрости після підвищення облікової ставки НБУ з 12,5% у жовтні до 16% у січні.

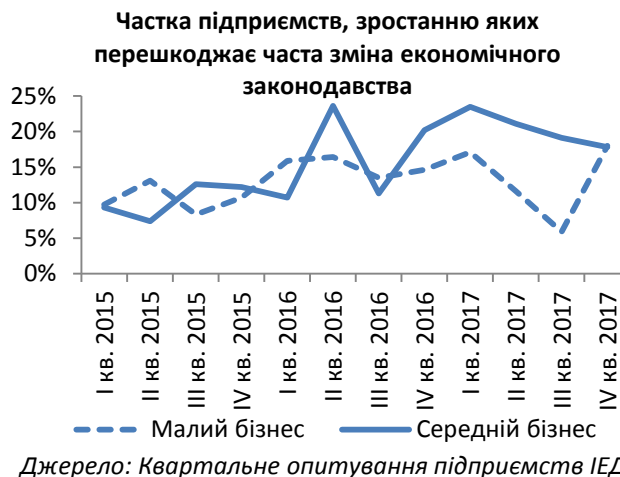
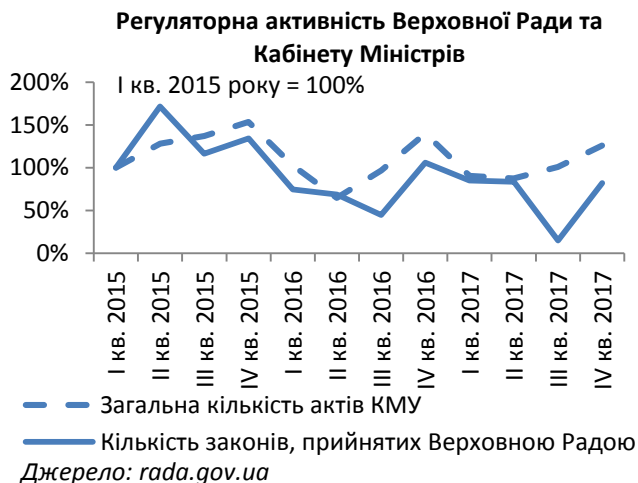
Стандарти кредитування. Частка банків, що повідомили про пом'якшення стандартів схвалення кредитних заявок МСП, становила 23% у четвертому кварталі 2017 року. Банки, що пом'якшили вимоги до МСП обґрунтували це поліпшенням економічної ситуації, конкуренцією з іншими банками та значними запасами ліквідності. Водночас 26% банків повідомили дещо жорсткіші вимоги до МСП через проблеми з капіталізацією банку (мова ймовірно йде про Приватбанк). Плани банків на цей квартал аналогічно розділились. Однак частка банків із запланованим пом'якшенням стандартів сягнула 38%.

Пом'якшення умов видачі кредитів частиною банків відзначили і самі МСП. У четвертому кварталі 2017 року, як і у третьому, про пом'якшення умов видачі кредиту повідомили 14% малих та 10% середніх підприємств. Отже, деякі банки почали більше змагатись за клієнтів-МСП – і відповідно знижували відсоткові ставки та пом'якшували стандарти схвалення заявок.

Пропозиція кредитів. У жовтні-грудні 2017 року банки дещо збільшили кредитування середніх та малих (крім мікро) підприємств. Кредитування мікропідприємств лишалось на низькому рівні. Кредити підприємствам із річним доходом 0,05-2 млн євро становили 46 млрд грн або 5,5% корпоративних кредитів банків.

Регуляторні перешкоди

У четвертому кварталі 2017 року несприятливе регуляторне середовище стало дещо більшою перешкодою для малого бізнесу, але меншою проблемою для середнього бізнесу. Це передусім пов'язано із збільшенням частки МСП, розвитку яких перешкоджав високий регуляторний тиск, а також часта зміна економічного законодавства.

Частка малих підприємств, що вважають несприятливе регуляторне середовище (компаративний фактор, який складається з високого регуляторного тиску, корупції та часті зміни законодавства) одним із ключових бар'єрів для їхнього розвитку, зросла до 42%. Зокрема, суттєво зросла частка малих компаній, для яких перешкодою є часті зміни економічного законодавства.

Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій», №2148-19 від 03.10.2017: Мінімальний страховий стаж, який дає право на мінімальну пенсію, буде поступово підвищено з 25 років у 2018 році до 35 років у 2028 році. Особи, в яких не буде необхідного страхового стажу, але буде стаж понад 15 років зможуть вийти на пенсію у 65 років. Також було переглянуто розмір середньої заробітної плати, яку враховують при розрахунку пенсій, що сприяло «осучасненню» пенсій. На майбутнє передбачено проведення індексації пенсій (на середнє арифметичне темпів зростання ІСЦ та середньої заробітної плати за попередні три роки), що повинно забезпечити пенсіонерів від зниження купівельної спроможності пенсій в майбутньому. Пільгові пенсії було дещо обмежено.

Закон «Про електронні довірчі послуги», №2155-19 від 05.10.2017: Закон визначає правові та організаційні засади надання електронних довірчих послуг, у тому числі транскордонних, права та обов'язки суб'єктів правових відносин у сфері електронних довірчих послуг, порядок здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства у сфері електронних довірчих послуг та правові та організаційні засади здійснення електронної ідентифікації. Закон удосконалює законодавство у сфері використання інфраструктури відкритих ключів та надання електронних довірчих послуг.

Закон Про внесення змін до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні"

щодо удосконалення деяких положень, №2164-19 від 05.10.2017: Закон приводить норми національного законодавства з бухгалтерського обліку у відповідність з положеннями законодавства ЄС. Було впроваджено спеціальне визначення середніх, малих та мікропідприємств для цілей цього закону. Передбачено спрощені вимоги до бухобліку для мікро та малих підприємств. Мікропідприємствами є підприємства, показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передуює звітному, відповідають щонайменше двом із таких критеріїв: балансова вартість активів - до 350 тисяч євро; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) - до 700 тисяч євро; середня кількість працівників - до 10 осіб. Малими є підприємства, які не відповідають критеріям для мікропідприємств та показники яких відповідають щонайменше двом із таких критеріїв: балансова вартість активів - до 4 мільйонів євро; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) - до 8 мільйонів євро; середня кількість працівників - до 50 осіб. Середніми є підприємства, які не відповідають критеріям для малих підприємств та показники яких відповідають щонайменше двом із таких критеріїв: балансова вартість активів - до 20 мільйонів євро; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) - до 40 мільйонів євро; середня кількість працівників - до 250 осіб.

Для мікро та малих підприємств, непідприємницьких товариств і представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності, крім тих, що зобов'язані складати фінансову звітність за міжнародними стандартами, встановлюється скорочена за показниками фінансова звітність у складі балансу та звіту про фінансові результати. Від подання звіту про управління звільняються мікропідприємства та малі підприємства. Середні підприємства мають право не відображати у звіті про управління нефінансову інформацію.

Закон Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів, №2147-19 від 03.10.2017: Закон забезпечує функціонування нового Верховного Суду як єдиної касаційної інстанції та вносить зміни до процесуального законодавства.

Закон «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення», №2168-19 від 19.10.2017: Закон закладає основи для медреформи: передбачає новий принцип фінансування (оплата наданої медичної допомоги, а не наявної інфраструктури) та створення Національної служби здоров'я, визначає гарантований державою пакет медичної допомоги, надає пацієнтам право вибирати лікарів первинної ланки.

Закон «Про житлово-комунальні послуги», №2189-19 від 09.11.2017: Закон регулює відносини, що виникають у процесі надання та споживання житлово-комунальних послуг. За оцінками уряду та експертів реалізація закону сприятиме демонополізації та дерегуляції у сфері послуг ЖКГ, підвищення їх якості, забезпечення можливості контролю за їх наданням, оновленню житлового фонду та підвищення ефективності його управлінням.

Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування», №2213-19 від 16.11.2017: Неофіційною назвою закону є «Маски-шоу стоп!». Відповідно до Закону судовий розгляд й досудове розслідування автоматично фіксується за допомогою аудіо- і відеозаписуючих засобів; при проведенні обшуків обов'язково має бути присутній адвокат. Новий Закон вводить покарання у вигляді обмеження волі до 5 років за розголошення без відповідного дозволу даних досудового слідства, що принижують людину.

Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів», №2210-19 від 16.11.2017: Закон покликаний знизити регуляторне навантаження на непублічні акціонерні товариства шляхом оптимізації обсягу розкриття інформації та демонополізації шляхів розкриття. За оцінками НКЦПФР мінімальні витрати ПАТ на розкриття інформації буде скорочено із 21000 грн на рік до 5600 грн у разі відмови від статусу ПАТ та впровадження закону.

Закон «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році», №2245-19 від 07.12.2017: Закон передбачає зміни ставок акцизу, рентних платежів, екологічного збору; запроваджує 24-місячну розстрочку зі сплати ПДВ на ряд імпортованих інвестиційних товарів.

Закон «Про Державний бюджет на 2018 рік», №2246-19 від 07.12.2017: Закон визначає основні доходи та видатки Державного бюджету на 2018 рік; передбачає збільшення прожиткового мінімуму (1700 грн із 1 січня, 1777 з 1 липня, 1853 грн з 1 грудня) та мінімальної

заробітної плати (до 3723 грн з січня); визначає розміри трансфертів місцевим бюджетам. В Законі передбачено 1,6 млрд грн на функціонування Фонду енергоефективності.

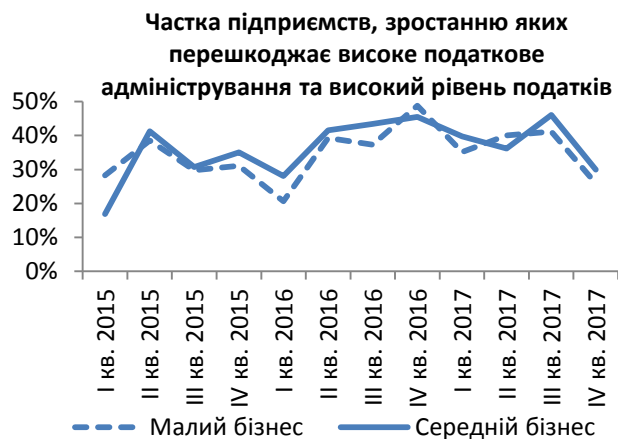
Постанова КМУ «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 25 травня 2016 р. № 364», №878 від 22.11.2017: Уряд вдосконалив Порядок інформаційного обміну між ДФС, іншими державними органами та підприємствами за принципом "єдиного вікна" з використанням електронних засобів передачі інформації. Прийняті зміни дозволять вдосконалити механізм взаємодії ДФС та державних органів, уповноважених на здійснення санітарно-епідеміологічного, ветеринарно-санітарного, фітосанітарного, екологічного, радіологічного та інших видів державного контролю за принципом "єдиного вікна" в частині: поширення дії Порядку на операції з переміщення товарів у всіх митних режимах та його обов'язкового застосування з 1.02.2018; поширення механізму "єдиного вікна" на переміщення товарів за періодичними та попередніми митними деклараціями, які містять повний обсяг даних (типу ЕА); зменшення сканованих документів шляхом надання контролюючим органам необхідних відомостей, які наявні в попередній декларації; визначення контролюючими органами в електронному повідомленні підприємству вичерпного переліку оригіналів документів, які мають бути пред'явлені/передані під час проведення огляду.

Постанова КМУ «Про внесення змін до Порядку проведення конкурсу на право оренди державного майна», №886 від 22.11.2017: Уряд убезпечив учасників конкурсів на право оренди державного майна від недобросовісної конкуренції. Постановою запроваджено сплату гарантійного внеску або можливість надання банківської гарантії на відповідну суму для всіх учасників конкурсу на право оренди державного майна як своєрідний запобіжник проти участі в конкурсі недобросовісних учасників, діяльність яких спрямована на зрив такого конкурсу. Внесок буде повернутий усім допущеним до конкурсу учасникам, які не стали переможцями. Переможцю конкурсу гарантійний внесок зараховуватиметься в рахунок майбутніх платежів з орендної плати. Недобросовісним учасникам гарантійний внесок не повертатиметься та буде спрямований до Державного бюджету України. Також запроваджується можливість авансового платежу в розмірі не менше шести місячних орендних плат.

Постанова КМУ «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України», №957 від 13.12.2017: Уряд вніс зміни до ряду нормативно-правових актів щодо питань, які регулюють управління об'єктами державної власності, а також до Положення про наглядову раду публічного акціонерного товариства "Національна акціонерна компанія "Нафтогаз України". Зокрема, виключено норму щодо обмеження бути членом наглядової ради чи виконавчого органу для незалежного члена та представника держави наглядової ради державного унітарного підприємства, господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі.

Податкові перешкоди

У четвертому кварталі частка МСП, які назвали високе податкове адміністрування перешкодою у їх розвитку, суттєво скоротилась. Це може бути пов'язано із тимчасовою стабільністю податкового адміністрування на фоні збільшення значимості таких перешкод у розвитку бізнесу, як брак обігових послуг, збільшення конкуренції та нестабільність політичної ситуації.

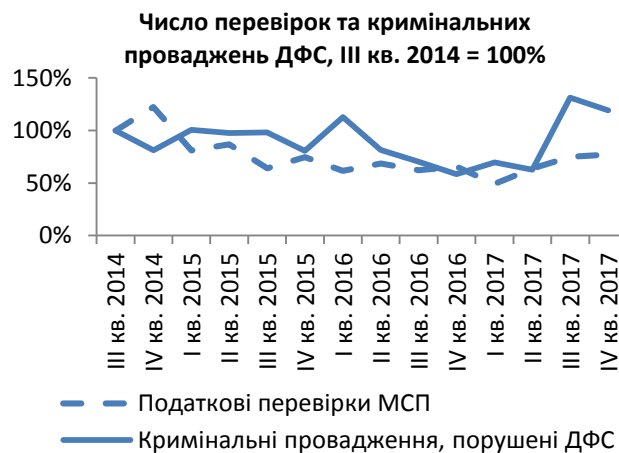

Джерело: Квартальне опитування підприємств ІЕД

Згідно з даними Квартального опитування підприємств ІЕД, частка малих та середніх підприємств, розвитку яких заважало високе податкове адміністрування, скоротилась до відповідно 26% та 30%. Це, ймовірно, пов'язано із збільшенням важливості інших перешкод внаслідок економічного зростання.

Ведення бізнесу. Україна поліпшила своє місце в рейтингу Ведення бізнесу (Doing Business) Світового банку: вона обійняла 76 місце, що на чотири вище, ніж раніше. Це зокрема стало наслідком поліпшення позиції за показником «сплата податків» з 84-го до 43-го місця. Цьому сприяли скорочення ставки ЄСВ (яке відбулось ще у 2016 році, але відобразилось на рейтингу лише в кінці 2017 року), а також скорочення часу потрібного для подання податкової звітності.

СМКОР. Протягом четвертого кварталу тривали дискусії Міністерства фінансів та Комітету Верховної Ради з податкової та митної політики щодо корегування системи моніторингу критеріїв оцінки ризиків (СМКОР). Початково СМКОР було запроваджено в тестовому режимі з квітня, а блокування податкових накладних почалось з липня. Система блокувала ризикові податкових накладних (наприклад із підозрілими контрагентами) для зменшення «схемного» податкового кредиту із. Однак критерії визначення ризиковості викликали суперечки між представниками Комітету Верховної Ради та Міністерства фінансів. На думку депутатів критерії було виписано некоректно. В результаті дію СМКОР було призупинено на два місяці з 1-го січня 2018 року і було дозволено зареєструвати податкові накладні, реєстрацію яких було раніше призупинено. У січні 2018 року Міністерство фінансів, депутати та експерти розробляли нове положення щодо критеріїв визначення ризиковості податкових накладних.

Джерело: sfs.gov.ua

За період роботи СМКОР було зупинено реєстрацію 515 000 податкових накладних/розрахунків коригування на суму 11,2 млрд грн. За оцінками ДФС, зниження схемного податкового кредиту становило близько 1 млрд грн щомісячно.

Реформа ДФС. На початку січні 2018 року Кабінет Міністрів скасував раніше ухвалені постанови щодо реформування ДФС, які ініціювало Міністерство фінансів. Постанови передбачали створення Міжрегіональної митниці (яка повинна була об'єднати обласні митниці в одну юридичну особу) та головного Міжрегіонального управління ДФС. Місцеві органи ДФС також пропонувалось об'єднати в єдину юридичну особу. З цієї реформою не погоджувались представники ДФС та Комітету Верховної Ради з податкової та митної політики. На сьогодні реформа ДФС залишається у порядку денному Кабінету Міністрів, але її формат поки що не зрозумілий.

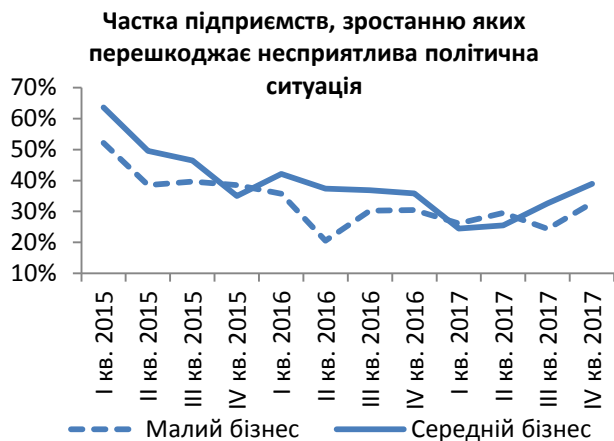
Податкові перевірки. У четвертому кварталі 2017 року ДФС здійснила 5300 перевірок МСП, що є найвищим показником за останні десять кварталів. Це, найвірогідніше, пов'язано з додатковими перевітками, викликаними запровадженням СМКОР.

Кримінальні провадження. Кількість порушених у третьому кварталі кримінальних проваджень щодо суб'єктів усіх розмірів зросла до 2579 порівняно із 1230 у четвертому кварталі 2016 року.

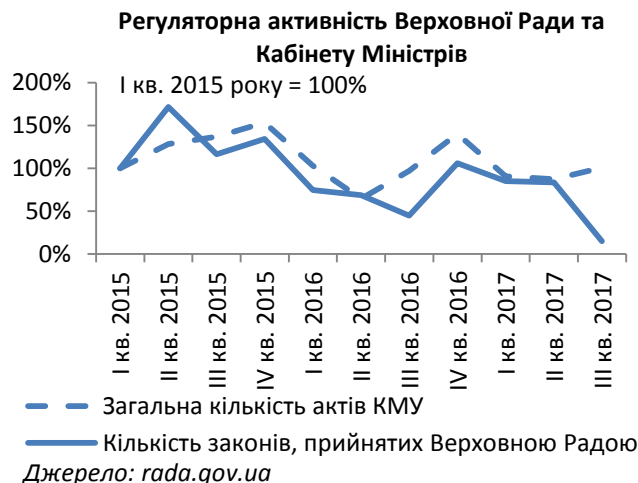
Судові справи. На 1 січня 2018 року на розгляді в судах було 47,1 тис. справ за позовами платників податків до територіальних органів ДФС. Протягом 2017 року платники податків виграли 4700 справ на суму 20,3 млрд грн. Кількість справ за позовами ДФС до платників податків становила 24 тис. Протягом року на користь ДФС вирішено 10,2 тис. справ на суму 8,9 млрд грн.

Політичні перешкоди

Політичні перешкоди стали більшою перешкодою у розвитку МСП, що передусім пов'язано із нестабільністю політичної ситуації. Невиконання зобов'язань Україною призвело до втрати можливості отримати чергові транші в рамках Програми МВФ та останнього траншу від ЄС в рамках макрофінансової допомоги.

Джерело: Квартальне опитування підприємств ІЕД

Джерело: rada.gov.ua

За результатами квартального опитування ІЕД, частка МСП, політична нестабільність стала однією з основних перешкод у розвитку 32,4% малих та 38,9% середніх підприємств. Ймовірно, що ця перешкода і надалі залишиться суттєвою з огляду на вибори у 2019 році.

МВФ та ЄС. У четвертому кварталі 2017 року Україні не отримала два планові транші позики МВФ та останній транш МВА III від ЄС. Україна не впровадила декілька важливих реформ: не створила Антикорупційний суд, не запровадила автоматичну перевірку електронних декларацій держслужбовців та кредитний реєстр НБУ (реєстр впроваджено у лютому). Також було продовжено дію мораторію на продаж сільськогосподарських земель ще на один рік.

Газовий спір. Стокгольмський арбітраж прийняв фінальне рішення у справі «Газпром» проти «Нафтогазу» щодо постачання газу, скасувавши вимогу газового контракту «бери або плати» на 2012-2017 роки. Це зекономило «Нафтогазу» 56 млрд дол. США. Арбітраж також знизив обов'язковий обсяг купівлі газу до 5 млрд м³ на рік з 52 млрд м³ у 2018-2019 роках та зобов'язав «Газпром» знизити контрактну ціну на газ до ринкового рівня. Проте, «Нафтогаз» все ж має сплатити «Газпрому» 2 млрд дол. США за газ, спожитий в 2014 році.

Реформа правосуддя. У листопаді Президент призначив 113 суддів Верховного Суду, 25 з яких отримали негативні висновки Громадської ради доброчесності. Однак Вища рада правосуддя не врахувала цих висновків. У грудні Україна перейшла до другого етапу судової реформи, який передбачає ліквідацію місцевих судів та створення окружних, та метою якого є вищий доступ до правосуддя та забезпечення ефективнішого розгляду судових справ. Зміни, однак, викликають занепокоєння щодо можливих затримок із розглядом справ, які є у місцевих судах, та щодо політичного впливу на призначення суддів у новостворені суди.

Війна на Донбасі. Збройний конфлікт на Сході України продовжився. Об'єднані російсько-сепаратистські сили неодноразово порушували режим припинення вогню, установлений згідно з домовленостями. За цей квартал загинуло 43 військових та було поранено 151 осіб.

У грудні Україна передала об'єднаним російсько-сепаратистським силам 237 ув'язнених членів незаконних збройних угруповань. Останні випустили 74 взятих в полон заручників, включаючи науковців, журналістів, активістів та блогерів. Це був перший обмін в'язнів між Україною та збройними формуваннями, які очолюються Росією, протягом більш ніж року.

Корупція. У четвертому кварталі антикорупційні інституції продовжували працювати з різних рівнем успіху. НАБУ продовжило свою діяльність, хоча влада зробила спробу обмежити його незалежність. Національне агентство з питань запобігання корупції досить довго відкладало початок перевірки електронних декларацій і запустило перевірки лише у вересні. При цьому, е-декларації до перевірки було обрано в ручному режимі, а не на основі автоматичного аналізу виявлення ризикових декларацій. Водночас у четвертому кварталі, на кількох українських активістів із боротьби з корупцією було здійснено напади, а ряд інших було звинувачено у злочинах.

У грудні Президент подав до парламенту законопроект щодо створення Антикорупційного суду, що є важливим для боротьби із корупцією в країні. Однак МВФ, ЄС, Венеційська комісія та антикорупційні ГО розкритикували окремі положення проекту.

Крим. У жовтні російська окупаційна влада Криму звільнила з ув'язнення Ільмі Умерова та Ахтема Чийгоза, заступників голови Меджлісу. Їх звільнення вдалося досягти завдяки посередництву влади Туреччини.

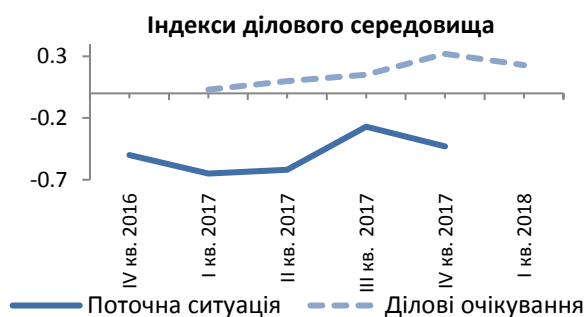

Опитування учасників заходів: Перешкоди в розвитку бізнесу та очікування

За результатами опитувань учасників публічних заходів, проведених Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій у четвертому кварталі 2017 року, оцінка ділового середовища погіршилась та залишилась негативною. При цьому, очікування щодо ділового середовища в короткостроковій перспективі залишаються оптимістичними. В опитуванні брали участь підприємці, у тому числі члени бізнес-асоціацій, представники місцевої влади, органів місцевого самоврядування, наукових та експертних кіл.¹

У четвертому кварталі 2017 року оцінка поточного стану ділового середовища учасниками публічних заходів погіршилась. Індекс ділового середовища стрімко зменшився: з -0,27 у III-му кварталі 2017 року до -0,43 у IV-му кварталі 2017 року. 48% учасників заходів оцінили поточний стан ділового середовища як поганий, тоді як лише 5% учасників назвали його сприятливим. Учасники заходів очікують сповільнення темпу покращення ділового середовища для ведення бізнесу у короткостроковій перспективі. Індекс очікуваних змін ділового середовища зменшився з 0,32 у III-му кварталі до 0,23 у IV-му 2017 року.

Традиційно, кожний другий учасник заходів очікує, що бізнес-клімат не зміниться впродовж наступних шести місяців. 37% респондентів оптимістично налаштовані щодо майбутніх змін бізнес-клімату. Тільки 13% вважають, що бізнес-клімат погіршиться в короткостроковій перспективі.

У III-му кварталі 2017 року до трійки основних перешкод у розвитку бізнесу учасники заходів віднесли високі ставки кредитів (57%), корупцію (55%) та нестабільну політичну ситуацію (47%). В IV-му кварталі основною перешкодою у розвитку бізнесу більшість учасників заходів (67%) назвали корупцію, що на 12 в.п. більше, ніж у III-му кварталі. Високі ставки кредитів та низька доступність кредитів є бар'єром для бізнесу на думку 48% учасників заходів. Це може свідчити про незмінну потребу приватного сектора у залученні додаткового фінансування. Окрім вище зазначених перешкод, 48%

учасників заходів відмітили високий регуляторний тиск як бар'єр для ведення бізнесу, тоді як у минулому кварталі про зазначили 39% учасників.

Більше третини опитаних учасників заходів відзначили, що розвитку бізнесу заважають обтяжливе податкове адміністрування та нестабільна політична ситуація. До перешкод, що обмежують зростання бізнесу найменшою мірою, респонденти віднесли високу конкуренцію та обмежувальне трудове законодавство. Отже, результати опитування вчергове засвідчили, що бізнес середовище потребує подальшого поліпшення. Тому уряду варто продовжувати зусилля із впровадження реформ.

В першу трійку заходів державної політики, які є найбільш важливими для сприяння розвитку бізнесу потрапили такі: спрощення податкового адміністрування (48%), дерегуляція (47%) та переведення адміністративних послуг в електронний формат (42%). Наступними заходом, які назвали респонденти є перетворення податкової на сервісну службу для платників податків (41%). Потреба у створенні рівних умов для всіх суб'єктів бізнесу є важливою для приватного сектора на думку більше третини (36%) учасників заходів. Менш важливими заходами державної політики для покращення ділового середовища традиційно, на думку респондентів, є державна підтримка підприємств (14% учасників заходів) та зменшення адміністративного тиску на ціни (6% учасників публічних заходів). Результати опитування учасників заходів показують, що бізнес потребує рівних умов ведення бізнесу без додаткової адресної допомоги держави. Водночас потрібні заходи, які сприятимуть подальшому зниженню видатків на дотримання законодавства.

¹ Аналіз 86 анкет: 12 анкет Третє засідання робочої групи з розроблення проекту Стратегії розвитку малого та середнього підприємництва Київської області до 2020 року 14.11.2017, м. Біла Церква; 15 анкет – Публічна дискусія "підприємництво як інструмент соціально-економічної адаптації ветеранів АТО" 16.11.2017 м. Київ; 17 анкет – Публічна дискусія Регіональна стратегія розвитку МСП Львівської області. Від намірів до конкретних дій" 23.11.2017 м. Львів; 13 анкет – Круглий стіл Статистика МСП та економічна політика" 29.11.2017, м. Київ; 9 анкет - Публічна дискусія "Регіональна стратегія розвитку МСП Київської обл.: від намірів до конкретних дій" 28.11.2017, м. Київ, 20 анкет – Конференція «Європейська інтеграція: від Києва до місцевих громад», м. Чернівці, 15.12.2017.

Про Квартальний моніторинг перешкод у розвитку МСП

Перший Квартальний моніторинг перешкод у розвитку МСП було підготовлено у квітні 2016 року в рамках програми USAID «Лідерство в економічному врядуванні» (ЛЕВ). Всього за період реалізації Програми USAID ЛЕВ (грудень 2014 року – грудень 2017 року) було підготовлено сім кварталних випусків Моніторингу.

Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, який був партнером у впровадженні Програми USAID ЛЕВ, продовжує випускати Квартальний моніторинг перешкод у розвитку МСП в рамках поточної діяльності з огляду на важливість такого Моніторингу.

При підготовці Інформаційного бюлетеня використано такі матеріали:

- Інститут економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД). Квартальне опитування підприємств. 4 квартал 2017 року;
- Національний банк України. Ділові очікування підприємств України. Випуск №4 (48). IV квартал 2017 року;
- Національний банк України. Аналітичний звіт «Опитування про умови кредитування». Випуск №12 (24). IV квартал 2017 року.

Огляд змін у регуляторному середовищі здійснено на основі моніторингу законів, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, постанов Правління НБУ, що були ухвалені з 1 жовтня по 31 грудня вересня 2017 року.

При підготовці також використано дані Державної служби статистики України, *оприлюднені станом на 31 січня 2018 року*, та матеріали Державної фіскальної служби.

Інститут економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД) - міжнародно визнаний незалежний український аналітичний центр, заснований у 1999 році.

ІЕД займається аналізом проблем економічного розвитку, міжнародної торгівлі та ділового клімату (зокрема в секторі МСП), бере участь у розробці документів політики національного та регіонального рівня.

ІЕД регулярно випускає власний макроекономічний прогноз для України та бере участь у розробці консенсус-прогнозу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

Команда соціологів ІЕД проводить регулярні опитування підприємств та експертів з метою оцінки ділового клімату та очікувань українського бізнесу.

ІЕД успішно поєднує свою аналітичну діяльність з адвокацією змін та участю у громадському житті України. ІЕД співпрацює з центральними та місцевими органами влади, вітчизняними та закордонними аналітичними центрами, організаціями громадянського суспільства.

Робота ІЕД фінансується за рахунок грантів, благодійних внесків та коштів технічної допомоги.

Автори випуску:

ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій»

Олександра Бетлій

Віталій Кравчук

Наталія Фрейк

Анастасія Гулік

тел/факс: + 380 44 235-6485,
+ 380 44 278-6342

E-mail: institute@ier.kiev.ua

<http://www.ier.com.ua/>

<https://www.facebook.com/IER.Kyiv/>